

238.

Na mocy art. 44 Konstytucji ogłaszam ustawę następującej treści:

U S T A W A

z dnia 17 marca 1932 r.

o zaopatrzeniu inwalidzkim.

TYTUŁ I.

Zakres osób, uprawnionych do zaopatrzenia.

Art. 1. Uprawnionymi do zaopatrzenia z niniejszej ustawy są:

- a) inwalidzi wojenni,
- b) inwalidzi wojskowi,
- c) osoby, pozostałe po inwalidach wojennych, po poległych i zmarłych w związku przyczynowym ze służbą wojskową oraz po zaginionych (art. 4) bez własnej winy na terenie i w czasie działań wojennych,
- d) osoby, pozostałe po inwalidach wojskowych.

Art. 2. Za inwalidów wojennych uważa się osoby, które doznały uszkodzenia zdrowia lub okaleczenia na skutek służby:

- a) w wojsku Rzeczypospolitej Polskiej w czasie wojny, prowadzonej przez Państwo Polskie, lub w czasie po ogłoszeniu mobilizacji sił zbrojnych,
- b) w uznanych przez Państwo Polskie wojskowych formacjach polskich przy armjach obcych,
- c) w armjach państw zaborczych, o ile służbę tę pełnili w czasie od 1 sierpnia 1914 roku i to:
  - w armji niemieckiej do 27 grudnia 1918 r.,
  - w armji rosyjskiej do 1 marca 1918 r.,
  - w armji austriackiej do 1 listopada 1918 r.,
 a posiadają prawo obywatelstwa polskiego,
- d) w walkach orężnych przeciw państwom zaborczym i nieprzyjacielskim o niepodległość Polski po 1 sierpnia 1914 r.,
- e) w formacjach obcych, uznanych przez Państwo Polskie za takie, które na zasadzie przymierza lub porozumienia z siłą zbrojną polską, walczyły w obronie Polski przeciw państwom nieprzyjacielskim, jeżeli te osoby doznały uszkodzenia zdrowia lub okaleczenia w czasie i na skutek walki orężnej z nieprzyjacielem w obronie Polski i o ile te osoby posiadają obywatelstwo polskie lub na mocy uzyskanego zezwolenia przebywają na obszarze Rzeczypospolitej Polskiej, a nie mogą uzyskać zaopatrzenia od władz, które te formacje powołały do życia.

Za inwalidów wojskowych uważa się:

- a) osoby, które doznały uszkodzenia zdrowia lub okaleczenia na skutek służby w wojsku Rzeczypospolitej Polskiej w czasie pokoju,
- b) członków organizacji Przynależności Wojskowej, którzy doznali okaleczenia, powodującego utratę zdolności do pracy zarobkowej na skutek zajęć wojskowych z bronią, spełnianych na zarządzenie i pod nadzorem powołanego do tego przez władze wojskowe instruktora Przynależności Wojskowej.

Art. 3. Za pozostałych w rozumieniu art. 1 uważa się:

- a) wdowę, o ile małżeństwo zostało zawarte z zachowaniem form prawnych, przepisanych przez ustawodawstwo cywilne,
- b) dzieci ślubne, pochodzące z takiego małżeństwa,
- c) dzieci nieslubne, o ile zmarły inwalida był zobowiązany opłacać za nie alimentację z tytułu prawnie stwierdzonego ojcostwa,
- d) dzieci adoptowane, które były na utrzymaniu poległego, zmarłego lub zaginionego, względnie inwalidy wojennego, o ile adopcja nastąpiła przed doznaniem uszkodzenia zdrowia,
- e) rodziców,
- f) rodziców adoptujących, o ile adopcja poległego lub zmarłego nastąpiła przed doznaniem uszkodzenia zdrowia oraz o ile poległy lub zmarły był ich jedynym żywicielem.

Za osoby, pozostałe po poległych, zaginionych (art. 4) lub zmarłych w związku przyczynowym ze służbą wojskową, oraz po inwalidach wojskowych uważa się osoby, wymienione w ust. 1 niniejszego artykułu, o ile odnośne małżeństwo, adopcją lub ojcostwo zmarłego, względnie zaginionego zaistniały przed śmiercią, zaginięciem, względnie przed doznaniem uszkodzenia zdrowia lub okaleczenia inwalidy wojskowej.

TYTUŁ II.

Postępowanie w sprawach o uznanie za zaginionego i stwierdzanie związku przyczynowego uszkodzenia zdrowia ze służbą wojskową.

Art. 4. Za zaginionego bez własnej winy na terenie i w czasie działań wojennych ma być uważany ten, kto na żądanie pozostałych po nim (art. 3) po przeprowadzeniu osobnego postępowania za takiego uznany zostanie.

Ogłoszenie o wdrożeniu postępowania w sprawie uznania za zaginionego bez własnej winy będzie umieszczone w „Monitorze Polskim” na koszt Skarbu Państwa.

Art. 5. Sądy grodzkie są obowiązane na wniosek władz, wyznaczonych w drodze rozporządzenia przez Ministra Pracy i Opieki Społecznej, Ministra Skarbu i Ministra Sprawiedliwości przysłuchiwać pod przysięgą świadków:

- a) na stwierdzenie związku przyczynowego między uszkodzeniem zdrowia, okaleczeniem, względnie śmiercią a służbą wojskową,
- b) w postępowaniu o uznanie za zaginionego bez własnej winy na terenie i w czasie działań wojennych.

Pogorszenie już dawniej powstałej choroby lub kalectwa na skutek służby wojskowej należy traktować narówni z uszkodzeniem zdrowia lub kalectwem, nabytym na skutek służby wojskowej.

Art. 6. Do orzekania o związku przyczynowym uszkodzenia zdrowia lub okaleczenia ze służbą wojskową oraz o stopniu utraty zdolności zarobkowej, spowodowanej tem uszkodzeniem, względnie okaleczeniem, są powołane: w pierwszej instancji komisje rewizyjno-lekarskie, a w drugiej i ostatniej instancji inwalidzkie komisje odwoławcze.

Minister Pracy i Opieki Społecznej w porozumieniu z Ministrem Skarbu i Ministrem Spraw Wewnętrznych wyda w drodze rozporządzenia przepisy o składzie, organizacji i trybie postępowania komisji rewizyjno-lekarskich i odwoławczych i wyznaczy władze, powołane do orzekania o zaginięciu bez własnej winy na terenie i w czasie działań wojennych (art. 4).

Do orzekania o przyznaniu i wymiarze, względnie o zgaśnięciu i zawieszeniu, zaopatrzeń pieniężnych z niniejszej ustawy oraz do ich wypłaty są powołane władze, które wyznaczy Minister Skarbu.

Koszty, związane z postępowaniem administracyjnym i sądowym oraz z dochodzeniami w sprawach, wymienionych w ust. 1 i 2 niniejszego artykułu, ponosi Skarb Państwa.

Art. 7. Jeżeli uszkodzenie zdrowia, uprawniające do zaopatrzenia na mocy niniejszej ustawy, ulegnie pogorszeniu, może inwalida, po upływie 6-ciu miesięcy od daty uprawomocnienia się orzeczenia komisji rewizyjno-lekarskiej lub od dnia ogłoszenia orzeczenia inwalidzkiej komisji odwoławczej żądać ponownego badania. Jeżeli badanie nie wykaże pogorszenia stanu zdrowia, inwalida ponosi wszelkie koszty, związane z wdrożonem postępowaniem.

Jeżeli badanie wykaże polepszenie stanu zdrowia, komisja rewizyjno-lekarska, względnie komisja odwoławcza, określa ponownie stopień utraty zdolności zarobkowej, w tym jednak wypadku, gdy ustalony ponownie stopień uzasadnia niższą rentę niż poprzedni, na inwalidę nie nakłada się obowiązku ponoszenia kosztów postępowania.

Minister Pracy i Opieki Społecznej w porozumieniu z Ministrem Skarbu może poddać rewizji wszystkie orzeczenia komisji rewizyjno-lekarskich, względnie odwoławczych, wydane do chwili wejścia w życie niniejszej ustawy, co do istnienia dowodów związku przyczynowego uszkodzenia zdrowia lub okaleczenia ze służbą wojskową.

TYTUŁ III.

Zaopatrzenia inwalidzkie.

Art. 8. Zaopatrzenie stanowią następujące świadczenia ze strony Państwa:

- a) zasadnicza renta inwalidzka,
- b) dodatki:
  1. ciężkoposzkodowanych,
  2. kwalifikacyjny,
  3. rodzinny,
  4. pielęgnacyjny,
- c) zapomoga pogrzebowa,
- d) renty pozostałych,
- e) leczenie i doleczanie,
- f) zaopatrywanie w aparaty ortopedyczne i środki pomocnicze,
- g) szkolenie,
- h) opieka społeczna.

Rozdział 1.

Renty inwalidzkie.

Art. 9. Rentę inwalidzką wymierza się w stosunku do utraconej zdolności zarobkowej.

Art. 10. Prawo do zaopatrzenia pieniężnego z niniejszej ustawy przysługuje:

- 1) inwalidom wojennym z utratą przynajmniej 15% zdolności zarobkowej,
- 2) inwalidom wojskowym z utratą przynajmniej 30% zdolności zarobkowej wskutek stałego kalectwa,

- 3) inwalidom wojskowym (art. 2 ust. 2 lit. a) z utratą przynajmniej 45% zdolności zarobkowej w wypadkach nieprzewidzianych w pkt. 2.

Art. 11. Renta może być czasowa lub stała, zależnie od czasowej lub stałej utraty zdolności zarobkowej, i wynosi przy utracie:

- 15% zdolności zarobkowej — 15% renty zasadniczej zupełnego inwalidy,
- od 16% do 24% zdolności zarobkowej — 20% renty zasadniczej zupełnego inwalidy,
- od 25% do 34% zdolności zarobkowej — 30% renty zasadniczej zupełnego inwalidy,
- od 35% do 44% zdolności zarobkowej — 40% renty zasadniczej zupełnego inwalidy,
- od 45% do 54% zdolności zarobkowej — 50% renty zasadniczej zupełnego inwalidy,
- od 55% do 64% zdolności zarobkowej — 60% renty zasadniczej zupełnego inwalidy,
- od 65% do 74% zdolności zarobkowej — 70% renty zasadniczej zupełnego inwalidy,
- od 75% do 84% zdolności zarobkowej — 80% renty zasadniczej zupełnego inwalidy,
- od 85% do 94% zdolności zarobkowej — 90% renty zasadniczej zupełnego inwalidy,
- od 95% do 100% zdolności zarobkowej — 100% renty zasadniczej zupełnego inwalidy.

Art. 12. Zasadnicza renta zupełnego inwalidy wojennego (powyżej 94% utraty zdolności zarobkowej w związku ze służbą wojskową) wynosi 125 zł. miesięcznie, zupełnego inwalidy wojskowego — 100 zł. miesięcznie.

Art. 13. Inwalidzi, którzy utracili przynajmniej 45% swojej zdolności zarobkowej w związku przyczynowym ze służbą wojskową, otrzymują dodatek ciężkoposzkodowanych, który reguluje się według następującej skali:

- przy utracie zdolności zarobkowej od 45 do 54% — 10 zł.,
- przy utracie zdolności zarobkowej od 55 do 64% — 15 zł.,
- przy utracie zdolności zarobkowej od 65 do 74% — 30 zł.,
- przy utracie zdolności zarobkowej od 75 do 84% — 45 zł.,
- przy utracie zdolności zarobkowej od 85 do 94% — 60 zł.,
- przy utracie zdolności zarobkowej od 95 do 100% — 75 zł.

Inwalida, którego ogólna utrata zdolności zarobkowej przekracza 45%, a nie pozostaje w związku ze służbą wojskową w stopniu, uzasadniającym pobieranie dodatku ciężkoposzkodowanych, otrzymuje, o ile ma prawo do renty, procentową część dodatku ciężkoposzkodowanych, odpowiadającego procentowi ogólnej utraty jego zdolności zarobkowej.

Art. 14. Inwalidzi wojenni i wojskowi, którzy w następstwie ciężkiego uszkodzenia zdrowia, względnie okaleczenia, są tak niedołążni, iż stale

potrzebują opieki i pomocy innych osób, otrzymują dodatek na pielęgnację w następującej wysokości:

- a) 25 zł. miesięcznie,
- b) 50 zł. miesięcznie w wypadkach całkowitej utraty wzroku lub utraty co najmniej dwóch kończyn,
- c) 75 zł. miesięcznie w wypadku całkowitego obezwładnienia fizycznego, amputacji więcej niż 2-ch kończyn lub podwójnych kalectw.

O uprawnieniu do pobierania dodatku na pielęgnację, jak również o wysokości dodatku według ust. 1 niniejszego postanowienia orzeka inwalidzka komisja rewizyjno-lekarska.

Art. 15. Dodatek kwalifikacyjny otrzymują inwalidzi o utracie przynajmniej 45% zdolności zarobkowej.

Dodatek kwalifikacyjny niższy przysługuje inwalidom, którzy:

- 1) posiadają średnie wykształcenie ogólne lub zawodowe, bądź też
- 2) przed wstąpieniem do służby wojskowej zajmowali stanowiska w zawodzie, wymagające specjalnych kwalifikacji lub wykształcenia średniego, albo
- 3) uzyskali rangę oficerską do kapitana włącznie lub równorzędną.

Dodatek kwalifikacyjny wyższy przysługuje inwalidom, którzy:

- 1) posiadają wyższe wykształcenie ogólne lub zawodowe, bądź też
- 2) przed wstąpieniem do służby wojskowej zajmowali stanowiska w zawodzie, wymagające wyższych specjalnych kwalifikacji lub wyższego wykształcenia, albo
- 3) uzyskali rangę co najmniej majora lub równorzędną.

Dodatek kwalifikacyjny niższy wynosi 25%, wyższy 50% renty zasadniczej i dodatku ciężkoposzkodowanych w wymiarze, odpowiadającym danej miejscowości (art. 17).

Bliższe postanowienia co do stanowisk w zawodzie i wykształcenia, uprawniającego do dodatku kwalifikacyjnego, wyda w drodze rozporządzenia Minister Pracy i Opieki Społecznej i Minister Skarbu w porozumieniu z Ministrem Spraw Wojskowych i Ministrem Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego.

Art. 16. Inwalidzie przysługuje prawo do dodatku rodzinnego na żonę w wysokości 20% renty zasadniczej pobieranej przez inwalidę i prawo do dodatku na każde dziecko w wysokości 10% pobieranej kwoty renty zasadniczej i dodatku na żonę.

Dodatek rodzinny na dzieci nie może być przyznany na więcej niż czworo dzieci.

Inwalidzie nie przysługuje prawo do dodatku rodzinnego:

- a) na żonę, pobierającą uposażenie z instytucji państwowej, zaopatrzenie ze Skarbu Państwa lub z funduszków samorządowych,
- b) na żonę sadownie rozwiedzioną lub separowaną, o ile mąż nie jest orzeczeniem sądownym zobowiązany do jej utrzymania.

Do dzieci w rozumieniu niniejszego artykułu zalicza się dzieci ślubne i uprawnione, tudzież pasierby. Prawo do dodatku na dziecko przysługuje do ukończenia 18-go roku życia. Jeżeli dziecko uczęszcza do szkoły publicznej lub wskutek ułomności fizycznej, umysłowej albo nieuleczalnej choroby nie może zarabiać na swoje utrzymanie, prawo do dodatku przysługuje do ukończenia 24-go roku życia dziecka.

Dzieci i pasierbów, które weszły w związki małżeńskie lub które się same utrzymują, jako też dzieci i pasierbów, posiadających własne zaopatrzenie, nie uwzględnia się przy wymiarze dodatku rodzinnego.

Inwalidom, uprawnionym na mocy innej ustawy do pobierania ze Skarbu Państwa dodatków na rodzinę, przysługuje prawo wyboru dodatku dla nich korzystniejszego.

Dodatki z niniejszego artykułu wymierza się od renty zasadniczej, przysługującej inwalidzie według postanowień art. 17 niniejszej ustawy.

Art. 17. Określone art. 11 kwoty renty zasadniczej przysługują inwalidzie, zamieszkałemu w jednej z miejscowości, zaliczonych do klasy A. Kwoty te obniża się zależnie od miejsca zamieszkania, a w szczególności w jednej z miejscowości, zaliczonych do klasy B, obniża się te kwoty o 12%, zaliczonych do klasy C, o 30%. Podział miejscowości na klasy zawiera załącznik, stanowiący integralną część niniejszego artykułu.

Rada Ministrów będzie mogła zaliczyć do klasy wyższej miejscowości (osady), położone w okręgach podmiejskich miast powyżej 100.000 mieszkańców, i osady fabryczne wielkiego przemysłu, oraz w okresach co najmniej dwuletnich poddawać rewizji zaliczenie miejscowości do klas, ustalonych w załączniku do niniejszego artykułu.

Zasada, określona w ust. 1 niniejszego artykułu, stosuje się do dodatku ciężkoposzkodowanych z tą zmianą, że obniżenie dodatku inwalidów z utratą zdolności zarobkowej powyżej 84% nie może przekroczyć normy dla klasy miejscowości B.

Za miarodajne do wymiaru uważa się ostatnie miejsce zamieszkania inwalidy w kraju przed rozpoczęciem służby wojskowej.

W stosunku do osób, które w chwili wejścia w życie niniejszej ustawy miały prawo do zaopatrzenia z ustawy z dnia 18 marca 1921 r. (Dz. U. R. P. Nr. 32, poz. 195), miarodajne jest miejsce ich zamieszkania w dniu 1 stycznia 1932 r.

Wymiar, uskuteczony w myśl ust. 1, ulega zmianie w razie zmiany miejsca zamieszkania po upływie co najmniej 3 lat zamieszkiwania w nowej miejscowości, w wypadkach przesiedlenia się uprawnionego do miejscowości klasy wyższej z powodów, uzasadniających przesiedlenie.

Jeżeli inwalida nie ma miejsca stałego zamieszkania w kraju, przysługuje mu wymiar renty jak w miejscowości, zaliczonej do klasy C. Wymiar zaopatrzenia osób, pobierających w chwili wejścia w życie niniejszej ustawy rentę zagranicą na podstawie zezwolenia Ministra Skarbu, udzielonego w myśl art. 26 lit. c) ustawy z dnia 18 marca 1921 r.

(Dz. U. R. P. Nr. 32, poz. 195), uskutecznią się według klasy miejscowości A.

Bliższe postanowienia co do ust. 6 niniejszego artykułu zawierać będzie rozporządzenie wykonawcze.

Art. 18. Zapomoga pogrzebowa przysługuje osobom, pozostałym po zmarłych inwalidach, którzy byli uprawnieni do zaopatrzenia pieniężnego z niniejszej ustawy, względnie osobom, które poniosły koszty pogrzebu.

Zapomoga pogrzebowa równa się jednomicznej zasadniczej rencie zupełnego inwalidy w wymiarze, zależnym od miejsca śmierci zmarłego w myśl art. 17. O ile zapomoga przysługuje z tytułu innej ustawy, uprawnionemu służy prawo wyboru.

O ile koszty pogrzebu pokryte zostały ze środków publicznych, prawo do poboru zapomogi pogrzebowej upada.

Rozdział II.

Zaopatrzenie pieniężne wdów.

Art. 19. Prawo do zaopatrzenia przysługuje wdowom po inwalidach, których utrata zdolności zarobkowej uprawniała przed śmiercią do zaopatrzenia pieniężnego, o ile związek małżeński został zawarty przed okaleczeniem lub chorobą, uprawniającą do renty, a tytuł do zaopatrzenia powstał po dniu 1 sierpnia 1914 r. Wdowom po inwalidach wojennych przysługuje prawo do zaopatrzenia w razie zawarcia ślubu po okaleczeniu lub po wystąpieniu choroby, uprawniającej do zaopatrzenia na mocy niniejszej ustawy, jeżeli związek małżeński trwał co najmniej jeden rok lub jeżeli małżeństwo było dziecine. Prawo wdowy rozpoczyna się z chwilą śmierci męża. Renta wdowia wynosi 30% renty zasadniczej zmarłego męża (art. 17).

Wdowom po poległych i zmarłych oraz po zmarłych inwalidach, których śmierć pozostaje w przyczynowym związku ze służbą wojskową lub po zaginionych (art. 32), przysługuje prawo do zaopatrzenia, o ile tytuł do zaopatrzenia powstał po 1 sierpnia 1914 r. Renta wdowia wynosi 30% renty zasadniczej, któraby przysługiwała pełnemu inwalidzie w ostatnim przed śmiercią miejscu zamieszkania męża, po którym pozostała wdowa, przyczem analogiczne zastosowanie znajduje art. 17.

Dla wymiaru renty według niniejszego artykułu jest miarodajna, o ile chodzi o wdowę po inwalidzie wojennym, renta inwalidy wojennego, o ile zaś chodzi o wdowę po inwalidzie wojskowym, renta inwalidy wojskowego.

Określony w niniejszym artykule wymiar renty wdowie podwyższa się do 50% (art. 17), jeżeli wdowa wskutek stałej słabości cielesnej lub umysłowej, stwierdzonej przez lekarza urzędowego, utraciła więcej niż $\frac{2}{3}$ zdolności zarobkowej. Wdowy, które przekroczyły 50-ty rok życia i zgłaszają się o przyznanie wyższego wymiaru renty, uważa się za odpowiadające warunkom do zaopatrzenia w wymiarze 50% bez względu na stopień utraty zdolności zarobkowej.

Wymiar renty wdowie, przewidzianej w niniejszym artykule, następuje od renty zasadniczej i dodatku kwalifikacyjnego, obliczonego jednak od samej renty zasadniczej, jeżeli poległy lub zmarły mąż miał, w myśl postanowień niniejszej ustawy, prawo do takiego dodatku lub warunki do jego uzyskania, gdyby żył.

Rentę w wymiarze, przewidzianym w ust. 4 niniejszego artykułu, otrzymuje wdowa, mająca na wychowaniu co najmniej jedno dziecko własne w wieku poniżej 15-tu lat z małżeństwa po poległym, zmarłym lub zaginionym, o ile nie ma ona poza zaopatrzeniem z niniejszej ustawy innych środków utrzymania.

Art. 20. W razie zamążpójścia otrzymuje wdowa odprawę w wysokości trzechletniego zaopatrzenia pieniężnego i traci tem samem wszelkie prawa do zaopatrzenia z niniejszej ustawy.

O ile wdowa wyjdzie zamąż za obywatela innego państwa, przysługuje jej odprawa tylko w tym wypadku, jeżeli odnośne państwo stosuje wzajemność do obywateli Państwa Polskiego.

Art. 21. Zaopatrzenie nie przysługuje wdowie separowanej lub rozwiedzionej sądownie, o ile mąż nie był orzeczeniem sądowym zobowiązany do jej utrzymania.

Rozdział III.

Zaopatrzenie pieniężne sierot i rodziców i granica rent osób pozostałych.

Art. 22. Sieroty po inwalidach, których utrata zdolności zarobkowej uprawniała do zaopatrzenia pieniężnego z niniejszej ustawy, otrzymują do chwili samodzielnego zarobkowania lub zawarcia związku małżeńskiego, najpóźniej jednak do ukończenia 18-go roku życia, rentę sierocą w wysokości 20% renty, którą pobierałby ich ojciec przed śmiercią przy zastosowaniu przepisów art. 17.

Sieroty po poległych i zmarłych, których śmierć pozostaje w związku przyczynowym ze służbą wojskową, lub po zaginionych (art. 4) otrzymują do chwili samodzielnego zarobkowania lub zawarcia związku małżeńskiego z ograniczeniem, przewidzianem art. 32, najpóźniej jednak do ukończenia 18 roku życia, rentę w wysokości 20% renty zasadniczej, któraby przysługiwała pełnemu inwalidzie wojennemu w ostatnim przed śmiercią miejscu zamieszkania zmarłego ojca, przyczem analogiczne zastosowanie znajduje art. 17.

Sieroty zupełne otrzymują w wypadkach, określonych w ust. 1 i 2 niniejszego artykułu, rentę sierocą w wysokości 30% renty zasadniczej.

Jeżeli sierota wskutek ułomności fizycznej lub psychicznej, nie może zarabiać na swoje utrzymanie i nie posiada środków utrzymania, pobiera rentę przez cały czas tego stanu.

Jeżeli sierota uczęszcza do szkół publicznych lub kształci się zawodowo, otrzymuje rentę do czasu ukończenia szkoły lub wykształcenia, najwyżej jednak do ukończenia 24-go roku życia.

Do wymiaru rent sierocych mają analogiczne zastosowanie postanowienia ust. 3 i 5 art. 19.

Art. 23. Suma rent wdowiej i sierocych, wymierzonych w wypadkach, odpowiadających postanowieniom art. 19 ust. 1 i art. 22 ust. 1, nie może przekraczać renty zasadniczej wraz z dodatkiem rodzinnym na żonę, pobieranej przez zmarłego inwalidę.

Suma rent osób, pozostałych po poległym lub zaginionym (art. 4), w wypadkach, odpowiadających postanowieniom art. 19 ust. 2, art. 22 ust. 2, i po zmarłym w związku przyczynowym ze służbą wojskową, nie może przekraczać renty zasadniczej wraz z dodatkiem rodzinnym na żonę, która to renta przysługiwałaby pełnemu inwalidzie wojennemu, względnie wojskowemu w ostatnim miejscu zamieszkania poległego, zaginionego lub zmarłego przy analogicznem zastosowaniu art. 19 ust. 3 i art. 17.

Celem utrzymania granicy rent, wskazanej w ust. 1 i 2 niniejszego artykułu, przy przyznawaniu rent zachowana ma być kolejność osób według art. 3.

Art. 24. Pełne sieroty może Państwo umieścić w odpowiednich zakładach na wniosek opiekunów; na ten czas zawiesza się rentę.

Art. 25. Rodzice poległego i zmarłego, którego śmierć pozostaje w związku przyczynowym ze służbą wojskową lub zaginionego (art. 4), o ile są niezdolni do zarobkowania i nie posiadają niezbędnych środków utrzymania lub członków rodziny prawnie zobowiązanych i będących w stanie dostarczyć im środki utrzymania, otrzymują dla jednej osoby 20%, dla obojga 30% renty zasadniczej pełnego inwalidy, według wymiaru zależnie od ostatniego miejsca ich zamieszkania przed rozpoczęciem służby wojskowej syna, przyczem analogiczne zastosowanie ma art. 17. Wymiar renty rodzicielskiej podwyższa się dla jednej osoby do 25%, dla obojga rodziców do 40% renty zasadniczej pełnego inwalidy w wypadkach, w których rodzice, mając wszystkie warunki, przewidziane niniejszym artykułem, utracili w związku ze służbą wojskową więcej synów.

Osobę, która utraciła więcej niż 2/3 zdolności zarobkowej, matkę, która ukończyła 50-ty i ojca, który ukończył 60-ty rok życia, uważa się za niezdolnych do zarobkowania w rozumieniu niniejszego artykułu.

Do wymiaru zaopatrzenia rodzicielskiego po inwalidach stosuje się analogicznie postanowienia ust. 3 i 5 art. 19.

TYTUŁ IV.

Postanowienia wspólne dla zaopatrzeń pieniężnych.

Rozdział I.

Terminy wypłaty.

Art. 26. Renty, przyznane na mocy niniejszej ustawy, wypłaca się miesięcznie z góry.

Rozdział II.

Zajęcie renty, termin zgłoszenia roszczeń, zgaśnięcie prawa do renty i zawieszenie renty.

Art. 27. Renta inwalidy wraz z dodatkami i innych osób, uprawnionych z niniejszej ustawy, wolna

jest od wszelkich podatków państwowych i samorządowych i nie ulega zapowiedzeniu i zajęciu sądowemu lub administracyjnemu poza wyjątkami, w artykule niniejszym wymienionymi.

Zapowiedzenie i zajęcie renty z dodatkami, z wyjątkiem dodatku ciężkoposzkodowanych i pielęgnacyjnego, jest dopuszczalne celem ściągnięcia lub zabezpieczenia roszczeń alimentacyjnych oraz pożyczek, udzielonych inwalidzie z funduszków publicznych, na ten cel przeznaczonych. Dopuszczalne jest również potrącenie z renty z dodatkami, z wyjątkiem dodatku ciężkoposzkodowanych i pielęgnacyjnego, kwot renty i dodatków, pobranych nieprawnie lub w nienależnej wysokości. Zapowiedzenia, zajęcia i potrącenia w tych wypadkach nie mogą przekroczyć 30% łącznej sumy renty z dodatkami, ulegającymi zajęciu, zapowiedzeniu i potrąceniu.

W razie zbiegu wierzytelności zaspokojenie następuje bez względu na czas powstania wierzytelności w następującym porządku:

- 1) roszczenia alimentacyjne do wysokości 15% sumy renty z dodatkami,
- 2) roszczenia Skarbu Państwa z tytułu nieprawnie lub w nienależnej wysokości pobranej renty i dodatków,
- 3) roszczenia z pożyczek, udzielonych z funduszków publicznych, i pozostałe roszczenia alimentacyjne.

O porządku zaspokojenia roszczeń, mających to samo pierwszeństwo, decyduje termin doręczenia urzędowi, przekazującemu rentę, orzeczenia sądowego lub administracyjnego.

Renty i dodatki, pobrane nienależnie wskutek podania przez osoby, do tego zobowiązane, nieprawdziwych danych lub też świadomego zamilczenia przez te osoby okoliczności, powodujących zawieszenie lub zmniejszenie zaopatrzenia, ulegają aż do zupełnego ich umorzenia potrąceniu z przypadających do wypłaty rent do wysokości 50% łącznej sumy renty z dodatkami.

Procentowe ograniczenia, wprowadzone w ust. 2 i 5 niniejszego artykułu, nie mają zastosowania do nienależnie pobranych kwot renty i dodatków, jeżeli wypłata nastąpiła wskutek zawinionego działania lub zaniechania osób, wymienionych w poprzednim ustępie, stwierdzonego wyrokiem karno-sądowym.

Zapowiedzenia i zajęcia z tytułu roszczeń alimentacyjnych pozostają ważne i w tych wypadkach do wysokości 15% sumy renty z dodatkami.

Art. 28. Urzędy gminne, względnie magistraty, o ile zostaną wezwane przez właściwe władze do stwierdzenia okoliczności, służących za podstawę orzeczenia, dotyczącego zaopatrzenia (np. ilość członków rodziny, posiadanie majątku nieruchomego, miejsce zamieszkania i t. p.) odpowiedzialne są solidarnie z osobami, które zaopatrzenie nieprawnie pobrały, za straty Skarbu Państwa, spowodowane zaniebdaniem urzędu gminnego, względnie magistratu, który świadomie lub wskutek przeprowadzenia oczywiście niedbałych dochodzeń poświadczył okoliczności niezgodne z rzeczywistością. Gminie przysługuje prawo regresu do swych organów, względnie funkcjo-

narzuszów, którzy stali się winnymi powyższego uchybienia, a to niezależnie od ich odpowiedzialności karnej lub dyscyplinarnej.

O powyższej odpowiedzialności gmin orzekają właściwe władze nadzorcze na wniosek władzy przyznającej zaopatrzenia z niniejszej ustawy.

Art. 29. Roszczenia do zaopatrzenia pieniężnego z niniejszej ustawy muszą być zgłoszone pod rygorem utraty prawa:

- 1) przez inwalidów przed upływem jednego roku po opuszczeniu służby wojskowej,
- 2) przez osoby, pozostałe po inwalidach i poległych przed upływem roku od dnia śmierci zmarłego, względnie poległego.

Roszczenie do zaopatrzenia po poległych i zmarłych w związku przyczynowym ze służbą wojskową, których śmierć nie może być wykazaną formalną metryką śmierci, a w miejsce jej uzyskano orzeczenie sądowe o zaszłej śmierci (o uznaniu za zmarłego), zgłoszone być musi najpóźniej do jednego roku po upływie czasokresu, którego zachowanie, zgodnie z przepisami prawa cywilnego, stanowi ustawowy warunek domniemania zaszłej śmierci.

Zaopatrzenie pieniężne w wypadkach, wymienionych w ust. 1 niniejszego artykułu, należy się od pierwszego dnia miesiąca po zgłoszeniu roszczenia.

W wypadkach, przewidzianych w ust. 2 niniejszego artykułu:

- a) jeżeli odnośne orzeczenie sądu przedstawiono władzy, przyznającej zaopatrzenie przed upływem roku od daty orzeczenia sądowego o zaszłej śmierci (o uznaniu za zmarłego), należy się zaopatrzenie pieniężne od pierwszego dnia miesiąca po dacie orzeczenia sądowego,
- b) jeżeli odnośne orzeczenie sądu o zaszłej śmierci (o uznaniu za zmarłego) przedstawiono władzy, przyznającej zaopatrzenie, po upływie roku od daty orzeczenia sądowego, należy się zaopatrzenie pieniężne od pierwszego dnia miesiąca po przedstawieniu orzeczenia sądu urzędowi, przyznającemu zaopatrzenie.

Art. 30. Prawo do pobierania renty gaśnie:

- 1) w razie śmierci,
- 2) gdy osoba, pobierająca rentę, została skazana prawomocnym wyrokiem sądowym:

- a) na karę śmierci, karę więzienia lub ciężkiego więzienia powyżej jednego roku; w województwach poznańskim, pomorskim i górnośląskiej części województwa śląskiego skazanie na karę więzienia w wymiarze, wyżej określonym, pociąga za sobą zgaśnięcie prawa do pobierania renty tylko w razie orzeczenia utraty obywatelskich praw honorowych;
- b) bez względu na wysokość i rodzaj kary za przestępstwo przeciwpństwowe.

W wypadku zgaśnięcia prawa do pobierania renty z powodów, przewidzianych w ust. 1 pkt. 2 niniejszego artykułu, żona i dzieci, o ile nie są współwinne popełnionego przestępstwa i nie mają środków

utrzymania, mogą otrzymać zaopatrzenie wdowie, względnie sieroce (art. 19 ust. 1, art. 22 ust. 1 i art. 23 ust. 1).

W wypadkach, przewidzianych w ust. 1 pkt. 2 niniejszego artykułu, inwalida nie traci prawa leczenia i protezowania.

Art. 31. Minister Skarbu może przywrócić rentę inwalidzie wojennemu, jeżeli prawo do jej pobierania zgasiło na podstawie postanowień ustaw karnych byłych państw zaborczych z powodu wyroków sądowych, wydanych na skutek przestępstw, popełnionych przed dniem 15 października 1927 r., o ile postanowienia artykułu poprzedniego, przy uwzględnieniu rodzaju przestępstwa i kary, nie przewidywałyby w danym wypadku zgaśnięcia renty.

Art. 32. Uprawnienie do zaopatrzenia tymczasowego pozostałych po zaginionym bez własnej winy na terenie i w czasie działań wojennych (art. 4) rozpoczyna się od daty wydania orzeczenia odnośnej władzy o uznaniu za zaginionego, natomiast gaśnie:

- a) jeżeli zaginiony odnajdzie się,
- b) po upływie 3-ech lat od wydania orzeczenia o uznaniu za zaginionego, jeżeli w ciągu tego czasu nie przedłożono metryki jego śmierci, względnie nie uzyskano orzeczenia sądowego, uznającego zaginionego za zmarłego. Dostarczenie tych dowodów później nie uprawnia do zaopatrzenia za czas od ustania zaopatrzenia tymczasowego do chwili złożenia dowodów właściwej władzy.

Art. 33. Prawo do pobierania renty zawiesza się:

- a) w razie przebywania poza granicami państwa bez zezwolenia Ministra Skarbu na korzystanie z renty zagranicą dłużej niż rok — na czas takiego pobytu zagranicą;
- b) w razie utraty obywatelstwa polskiego do chwili ponownego uzyskania tego obywatelstwa;
- c) o ile uprawniony na mocy prawomocnego wyroku sądowego odbywa karę pozbawienia wolności;
- d) inwalidom z utratą ogólnej zdolności zarobkowej poniżej 45% oraz osobom, otrzymującym zaopatrzenie pieniężne z art. 19 niniejszej ustawy, mającymi środki utrzymania ze stałych warsztatów pracy na roli, przyczem za stały warsztat pracy na roli uważać należy, bez względu na sposób zagospodarowania i położenie, gospodarstwa o powierzchni co najmniej 5 ha użytkowej ziemi I-ej lub II-ej klasy, 6 ha III-ej klasy, 8 ha IV-ej klasy. Bliższe postanowienia co do zakwalifikowania gospodarstw z ziemią, zaliczoną do kilku różnych klas, z uwzględnieniem norm, wyżej podanych, oraz z ziemią, zaliczoną do dalszych klas, jak również co do gospodarstw o specjalnym charakterze ze względu na sposób zagospodarowania (warzywnictwo, sado-

wnictwo i t. p.) i położenie, oraz gospodarstw, posiadanych przez inwalidów na mocy przepisów o nadaniu ziemi żołnierzom Wojska Polskiego, i gospodarstw, nabytych przez inwalidów z mocy ustawy z dnia 28 grudnia 1925 r. (Dz. U. R. P. z 1926 r. Nr. 1, poz. 1), określi rozporządzenie wykonawcze;

- e) jeżeli dochód z jakichkolwiek źródeł, z wyłączeniem zaopatrzenia z niniejszej ustawy, przewyższa u osób, nie utrzymujących rodziny, podwójną kwotę renty zasadniczej zupełnego inwalidy wojennego, a u utrzymujących rodzinę podwójną kwotę renty zasadniczej zupełnego inwalidy wojennego wraz z dodatkiem na żonę — w wymiarze zależnym od miejsca zamieszkania uprawnionego (art. 17).

Zastosowanie postanowień lit. d) niniejszego artykułu odnośnie do osób, utrzymujących zaopatrzenie pieniężne z art. 19, następuje przy uwzględnieniu stopnia zdolności zarobkowej tych osób, ustalonego przez właściwego lekarza powiatowego.

W wypadkach, wymienionych pod lit. d) niniejszego artykułu, przeniesienie prawa własności warsztatu pracy na rzecz żony, rodziców, dzieci lub rodzeństwa po dniu 1 stycznia 1932 r. nie ma wpływu na zastosowanie tych postanowień, o ile przez to środki utrzymania osoby, przenoszącej prawo własności, czerpane z danego warsztatu, nie doznały znaczniejszego uszczuplenia.

W wypadkach, przewidzianych pod lit. e), nie podlega zawieszeniu dodatek ciężkoposzkodowanych i pielęgnacyjny; również nie podlega zawieszeniu renta wraz z przysługującymi dodatkami inwalidów o utracie ogólnej zdolności zarobkowej powyżej 84%, oraz inwalidów ociemniałych.

Rozdział III.

Pobieranie różnych zaopatrzeń i kapitalizacja rent.

Art. 34. O ile inwalidzie, względnie pozostałym, przysługuje prawo do zaopatrzenia pieniężnego na zasadzie innej ustawy o zaopatrzeniu z funduszków państwowych z innego tytułu, jest dopuszczalne pobieranie obu zaopatrzeń ze Skarbu Państwa, lecz tylko do łącznej wysokości zasadniczej renty zupełnego inwalidy (art. 17).

W wypadkach, zasługujących na szczególne uwzględnienie, Minister Skarbu może udzielić zezwolenia na pobieranie zaopatrzeń w łącznej sumie, przekraczającej normę, przewidzianą w ust. 1.

Ograniczenia, przewidziane w niniejszym artykule, nie mają zastosowania do praw nabytych lub w przyszłości nabyć się mających na zasadzie ustaw o ubezpieczeniach społecznych.

Art. 35. Zasadnicza renta inwalidy, przysługująca mu według stopnia utraty zdolności zarobkowej, oraz dodatek rodzinny i kwalifikacyjny, o ile mu przysługują, może ulec skapitalizowaniu w celu umożliwienia pobierającym rentę nabycia lub uruchomienia warsztatu na roli, w przemyśle, handlu lub rzemiośle, oraz w celu kształcenia się lub dokształcania, o ile:

1) osoba, pobierająca rentę, jest pełnoletnią i nie przekroczyła 55 roku życia;

2) istnieje gwarancja celowego użycia skapitalizowanej renty, zgodnie z zamierzeniami wnioskodawcy.

Mimo skapitalizowania renty inwalida zachowuje prawo do dodatków ciężkoposzkodowanych i pielęgnacyjnego oraz do leczenia i protezowania.

Zaopatrzenie pozostałych nie może ulec skapitalizowaniu.

Art. 36. W razie skapitalizowania wypłaca się inwalidzie sumę, którą otrzymuje się, mnożąc 6-cio miesięczną kwotę renty zasadniczej i dodatków, wymienionych w art. 35, w wymiarze, przysługującym inwalidzie, przez mnożnik, zmieniający się stosownie do wieku; i tak dla inwalidy, który ukończył:

lat 21	mnożnik wynosi	18%
" 22	" "	18½
" 23	" "	18¾
" 24	" "	18
" 25	" "	17¾
" 26	" "	17½
" 27	" "	17¼
" 28	" "	17
" 29	" "	16¾
" 30	" "	16½
" 31	" "	16¼
" 32	" "	16
" 33	" "	15¾
" 34	" "	15½
" 35	" "	15¼
" 36	" "	15
" 37	" "	14¾
" 38	" "	14½
" 39	" "	14¼
" 40	" "	14
" 41	" "	13¾
" 42	" "	13½
" 43	" "	13¼
" 44	" "	13
" 45	" "	12¾
" 46	" "	12½
" 47	" "	12¼
" 48	" "	12
" 49	" "	11¾
" 50	" "	11
" 51	" "	10½
" 52	" "	10
" 53	" "	9½
" 54	" "	9
" 55	" "	8½

Inwalida, który nie uzyskał skapitalizowania renty, może otrzymać zaliczkę na rentę do wysokości dwuletniej kwoty należnej renty z dodatkami, w art. 35 ust. 1 wymienionemi, z kredytu, przeznaczonego na ten cel w budżecie państwowym, tracąc prawo do renty i dodatków, wypłaconych tytułem zaliczki na okres czasu, za który otrzymał zaliczkę.

Osoby, pozostałe po inwalidzie, który uzyskał skapitalizowanie renty, tracąc prawo do zaopatrzenia pieniężnego.

Szczególne przepisy w tym przedmiocie wyda Minister Pracy i Opieki Społecznej w porozumieniu z Ministrem Skarbu.

Art. 37. Władza państwowa może zabezpieczyć użycie wypłaconej sumy na cele, w art. 35 wyszczególnione, sposobem wypłacania, zhipotekowaniem i zastrzeżeniem sobie prawa kontroli nad obrotem własnością, nabytą dzięki skapitalizowaniu renty.

Art. 38. Renta, w myśl art. 35 i 36 skapitalizowana, nie podlega zajęciu prawnemu. Czynności sądowe, połączone ze skapitalizowaniem, nie podlegają opłatom stemplowym.

Art. 39. Inwalidzi, którzy uzyskali rentę skapitalizowaną, oraz ich rodziny, względnie pozostali (art. 3) tracą prawo do zaopatrzenia pieniężnego, nie tracą zaś prawa do innych świadczeń, przewidzianych w niniejszej ustawie.

Osoby, które na podstawie ustaw b. państw zaborczych uzyskały skapitalizowanie części renty, przypadającej im na podstawie tamtejszych ustaw, otrzymują rentę inwalidzką wedle niniejszej ustawy, zmniejszoną o część skapitalizowaną.

Inwalidom wojennym, których utrata zdolności do zarobkowania wynosi co najmniej 45%, a którzy uzyskali skapitalizowanie części renty przypadającej im na podstawie ustaw b. państw zaborczych w okresie dewaluacji marki niemieckiej, Minister Skarbu może przyznać rentę z niniejszej ustawy nie zmniejszoną o część skapitalizowaną.

TYTUŁ V.

Leczenie, dostarczanie aparatów ortopedycznych i środków pomocniczych, szkolenie i zatrudnienie inwalidów.

Art. 40. Inwalida ma prawo do korzystania na koszt państwa z pomocy lekarskiej, środków i zakładów leczniczych, o ile stwierdzonem zostanie, że choroba jego znajduje się w związku przyczynowym z odbytą służbą wojskową. Za czas pobytu w zakładzie leczniczym do jednego miesiąca opłaca inwalida rzeczywiste koszty utrzymania do wysokości, przypadającej mu za ten okres renty i dodatków. O ile koszty utrzymania przewyższają rentę, wynikłą stąd różnicę pokrywa Skarb Państwa.

Gdy pobyt inwalidy w zakładzie leczniczym trwa dłużej niż jeden miesiąc, przez czas dalszego w nim pobytu przysługuje inwalidzie, o ile ma prawo do renty, poza bezpłatnem utrzymaniem 5% zasadniczej renty zupełnego inwalidy w wymiarze według klasy miejscowości A (art. 17).

Żona i dzieci inwalidy, znajdującego się w zakładzie leczniczym, otrzymują zaopatrzenie w myśl zasad art. 19 ust. 1 i 3 i art. 22 ust. 1.

Art. 41. Prawo do korzystania na koszt państwa z pomocy lekarskiej, środków i zakładów leczniczych mają również inwalidzi poniżej 15% utraty zdolności zarobkowej, o ile udowodnią, że choroba, wymagająca leczenia, jest w związku z odbytą służbą wojskową.

Art. 42. Kasy Chorych, oparte na ustawodawstwie o obowiązkowym ubezpieczeniu na wypadek choroby, są zobowiązane do udzielania inwalidom świadczeń, przewidzianych w art. 40 i 41 niniejszej

ustawy, o ile zostaną do tego powołane przez Ministra Pracy i Opieki Społecznej.

Świadczeń tych będą udzielały Kasy Chorych bez względu na to, czy inwalidzi są ich członkami, w rozmiarze, przewidzianym statutowo dla ich członków, z tem jednakże, że granice okresu świadczeń, udzielanych w chorobie członkom Kas Chorych, nie mają zastosowania do inwalidów, gdy chodzi o choroby, będące w związku przyczynowym ze służbą wojskową.

Koszty świadczeń powyższych, udzielanych przez Kasy Chorych, jak również koszty administracyjne, z udzielaniem tych świadczeń związane, pokrywa w całości Skarb Państwa, przyczem zwrot świadczeń przez Skarb Państwa może być całkowicie lub częściowo ustalony w postaci ryczałtu, którego wysokość określi każdorazowo Minister Pracy i Opieki Społecznej w porozumieniu z Ministrem Skarbu.

Na odnośne wydatki Kasy Chorych będą otrzymywały zaliczki w wysokości kosztów, przewidywanych w danym okresie, związanych z udzielaniem świadczeń, wymienionych powyżej.

Terminy udzielania zaliczek i rozrachunków w Skarbem Państwa oraz sposób tych rozrachunków i rozstrzygnięcia sporów, na tem tle wynikłych, określi rozporządzenie, które wyda Minister Pracy i Opieki Społecznej w porozumieniu z Ministrem Skarbu. Postępowanie właściwych urzędów państwowych i Kas Chorych przy udzielaniu świadczeń w chorobie oraz prawa i obowiązki inwalidów w stosunku do tychże urzędów i Kas, procedurę przy uznawaniu danej choroby za objętą postanowieniami art. 40 i 41 niniejszej ustawy, dla celów rozrachunków Kas Chorych w Skarbem Państwa, przy zapewnieniu przytem właściwego udziału zainteresowanych Kas Chorych, sposób rozstrzygnięcia sporów, mogących stąd wynikać, oraz sporów inwalidów z Kasami Chorych z tytułu powyższych świadczeń, jako też szczegółowe przepisy w sprawie wykonania postanowień niniejszego artykułu ustali w drodze rozporządzenia Minister Pracy i Opieki Społecznej.

W razie potrzeby może Minister Pracy i Opieki Społecznej w porozumieniu z Ministrem Spraw Wewnętrznych i Ministrem Skarbu powołać w miejsce Kas Chorych — związki komunalne do udzielania za zwrotem kosztów niektórych świadczeń w chorobie, przewidzianych niniejszą ustawą.

Art. 43. Inwalida z utratą ogólnej zdolności zarobkowej powyżej 84% ma prawo do leczenia na koszt Państwa we wszystkich wypadkach chorobowych, bez względu na przyczynowy związek ze służbą wojskową, oraz przysługuje mu prawo ubezpieczenia członków rodziny w Kasach Chorych na własny koszt za opłatą, której wysokość ustali Minister Pracy i Opieki Społecznej w porozumieniu z Ministrem Skarbu.

Art. 44. Za zgodą odpowiedniej władzy inwalida może na koszt Państwa udać się do specjalnych uzdrowisk lub zdrojowisk, względnie może się poddać specjalnym zabiegom chirurgicznym i ortope-

dycznym, o ile przez to stan kalectwa lub zdrowia mógłby ulec poprawie, albo jego zdolność zarobkowa mogłaby się podnieść.

Art. 45. O ile inwalida nie zgadza się na zabiegi lecznicze, które w myśl decyzji komisji rewizyjno-lekarskiej lub inwalidzkiej komisji odwoławczej mogą zapobiec pogorszeniu się kalectwa lub choroby oraz obniżeniu stopnia zdolności do zarobkowania, nie ma prawa do renty wyższej, do której by go uprawniało to pogorszenie, gdyby nie zostało spowodowane zaniedbaniem leczenia z winy samego inwalidy.

W wypadku konieczności ciężkich zabiegów chirurgicznych inwalida mimo odmowy zgody nie traci prawa do renty wyższej.

Art. 46. Po dokonaniu zabiegów leczniczych, wymienionych w art. 44, odpowiednia władza stwierdza ponownie stopień utraty zdolności zarobkowej danego inwalidy.

W tych wypadkach ponowne stwierdzenie stopnia utraty zdolności zarobkowej następuje w trybie art. 6 niniejszej ustawy.

Art. 47. Inwalidzi otrzymują na koszt Państwa aparaty ortopedyczne w potrzebnej ilości, umożliwiające im wykonywanie zawodu, a także służące dla celów kosmetycznych przy kalectwach, rzucających się w oczy.

Dostarczanie aparatów, wymienionych powyżej, jest dokonywane przez wykonawcę świadczeń w chorobie, którego przewiduje art. 42.

Art. 48. Aparat ortopedyczny winien służyć inwalidzie na pewien okres czasu, bliżej rozporządzeniem określony.

Ponowne zaopatrzenie inwalidy w takiż aparat ortopedyczny przed upływem tego czasu dopuszczalne jest tylko wtedy, gdy stwierdzono, że zniszczenie nie zostało spowodowane przez złą wolę lub zaniedbanie inwalidy.

Art. 49. Naprawa aparatów ortopedycznych odbywa się na koszt Państwa. Zwrot kosztów naprawy aparatów ortopedycznych, jako też kosztów sporządzenia nowych aparatów w zakładach prywatnych jest dozwolony, o ile uzyskano uprzednio zezwolenie na to właściwej władzy.

Suma, podlegająca zwrotowi, nie może przekraczać cen maksymalnych, ustalonych dla takichże aparatów i ich naprawy w wytwórniach i zakładach państwowych.

Art. 50. Ociemniali inwalidzi otrzymują po przejściu kursu szkolenia narzędzia pracy, potrzebne do wykonywania dostępnych im zawodów, środki pomocnicze, specjalnie szkolone psy przewodniki oraz dodatek na utrzymanie psa w wysokości 25 zł. miesięcznie.

Inwalida ma prawo do powyższego dodatku niezależnie od tego, czy psa posiada. W razie zawnionej utraty psa przewodnika inwalida traci prawo do ponownego przyznania psa, jak również do dodatku na jego utrzymanie.

Art. 51. Państwo może sobie zastrzec prawo własności co do kosztownych aparatów, narzędzi i psa.

Art. 52. Inwalidzi mają prawo do bezpłatnej nauki w odpowiednich zakładach celem podniesienia lub odzyskania dawniejszej zdolności do pracy.

O zawodzie, do którego ma być przygotowany i wyszkolony inwalida, rozstrzyga jego zdolność fizyczna i wykształcenie, przyczem jednak winny być uwzględnione w miarę możliwości uzasadnione jego życzenia.

Inwalidzie, uchylającemu się bez uzasadnionej przyczyny od szkolenia lub zaniedbującemu je, może być zmniejszona renta o 1/4.

Szkolenie i przygotowanie do zawodów na koszt Państwa w myśl tego artykułu nie może trwać dłużej niż 2 lata, w wyjątkowych wypadkach do 3-ch lat.

O ile inwalida otrzymuje mieszkanie i utrzymanie w danym zakładzie, stosuje się zasady, w art. 40 ust. 2 i 3 niniejszej ustawy określone, z tem, że normy te stosuje się już od pierwszego dnia miesiąca po wstąpieniu inwalidy do zakładu na czas pobytu w nim.

Art. 53. Inwalidzi ciężkoposzkodowani, pozbawieni pomocy i opieki osób drugich, których kalectwo co najmniej w 15% pozostaje w przyczynowym związku ze służbą wojskową, mogą być umieszczani na stałe lub czasowo w „Domu Inwalidów“ we Lwowie lub w innych zakładach opiekuńczych.

Umieszczenie inwalidy w zakładzie opiekuńczym może nastąpić z urzędu:

- a) w razie stwierdzenia choroby umysłowej,
- b) w razie naznaczenia przez powołane władze kuratora i niewykonania przez kuratora przyjętych obowiązków.

W czasie pobytu w zakładzie opiekuńczym otrzymuje inwalida 20% renty zasadniczej inwalidy zupełnego, zaś na czas pobytu w zakładzie opiekuńczym ulegają zawieszeniu:

- a) dodatek ciężkoposzkodowanych,
- b) dodatek pielęgnacyjny.

Rodzina inwalidy, przebywającego w zakładzie opiekuńczym, otrzymuje zaopatrzenie w myśl zasad art. 40 ust. 3.

Art. 54. Inwalidzi, odbywający podróże w sprawach, tyczących się zaopatrzenia, mają prawo do zwrotu kosztów podróży i kosztów utrzymania w czasie trwania podróży, z wyjątkiem wypadków, kiedy podróż odbywa inwalida bez wezwania ze strony odnośnej władzy i bez uzasadnionej przyczyny, lub w sprawach odwoławczych, o ile te zostaną odmownie załatwione.

Wysokość ryczałtu za podróże i utrzymanie określi Minister Pracy i Opieki Społecznej w porozumieniu z Ministrem Skarbu.

Art. 55. Bezrolni i małorolni inwalidzi wojenni, będący z zawodu rolnikami lub obeznani z uprawą roli, mają prawo do otrzymania od Państwa gospodarstwa rolnego w myśl ustaw z dnia 17 grudnia

1920 r. (Dz. U. R. P. z 1921 r. Nr. 4, poz. 18) i z dnia 28 grudnia 1925 r. (Dz. U. R. P. z 1926 r. Nr. 1, poz. 1) i prawo pierwszeństwa. Koszty utworzenia osady inwalidzkiej pokrywa się ze skapitalizowanego zaopatrzenia inwalidy w myśl art. 35 — 39 niniejszej ustawy.

Art. 56. Spółki inwalidów wojennych, zakładające przedsiębiorstwa przemysłowe i handlowe, mogą korzystać przed innymi z istniejących udogodnień.

Art. 57. Inwalidzi wojenni mają przy równych kwalifikacjach pierwszeństwo przy obsadzaniu urządzeń państwowych i nadawaniu zezwoleń na sprzedaż wyrobów monopolowych, biletów loteryjnych, na prowadzenie gospód, księgarni kolejowych i t. p.

Pierwszeństwo takie przysługuje także pozostałym wdowom po inwalidach wojennych, po poległych i zmarłych (art. 1), nie mającym dostatecznych środków do życia.

Art. 58. Inwalidzi wojenni przy równych kwalifikacjach mają pierwszeństwo także przy obsadzaniu posad w urzędach, przedsiębiorstwach i zakładach państwowych lub samorządowych, oraz w prywatnych, przez Państwo subwencjonowanych i koncesjonowanych.

Art. 59. Pracodawcy w rolnictwie, przemyśle, handlu i komunikacji nie mogą uchylić się od zatrudnienia na każdym 50 robotników i pracowników przynajmniej jednego inwalidy z utratą zdolności zarobkowej powyżej 35%.

Rozporządzenie Rady Ministrów określi warunki i szczegółowe przepisy co do zastosowania zasady, wynikającej z ust. 1 niniejszego artykułu, do przedsiębiorstw państwowych.

Art. 60. Pracodawcy winni przekroczenia przepisu, zawartego w art. 59, lub rozporządzeń, na jego podstawie wydanych, karani będą w drodze administracyjnej aresztem do 6-ciu tygodni albo grzywną od 200 do 2.000 zł.

TYTUŁ VI.

Postanowienia przejściowe i końcowe.

Art. 61. Osoby, uprawnione do zaopatrzenia pieniężnego z ustawy z dnia 18 marca 1921 r. (Dz. U. R. P. Nr. 32, poz. 195) w brzmieniu ostatnio obowiązującym, o ile odpowiadają warunkom do zaopatrzenia na zasadzie niniejszej ustawy, będą otrzymywały to zaopatrzenie bez obowiązku zgłaszania ponownie roszczeń do zaopatrzenia, z wyjątkiem zgłoszenia do dodatku kwalifikacyjnego.

Prawo do pobierania tego dodatku rozpocznie się, o ile chodzi o dodatek, przewidziany w punktach 1 i 3 ust. 2, oraz w punktach 1 i 3 ust. 3 art. 15, od pierwszego dnia miesiąca po dostarczeniu właściwej władzy dowodów uprawnienia, jednak nie wcześniej niż od dnia 1 stycznia 1933 r.

Termin, od którego przysługiwać będzie uprawnienie do dodatku, przewidzianego w punkcie 2 ust. 2

oraz w punkcie 2 ust. 3 art. 15, określi rozporządzenie, wydane na zasadzie ustępu ostatniego tegoż artykułu.

Art. 62. Zgłoszenia, dokonane przy rejestracji, zarządzanej na zasadzie rozporządzenia Prezydenta Ministrów i Ministra Spraw Zagranicznych w porozumieniu z Ministrem Spraw Wojskowych, Ministrem Spraw Wewnętrznych i Prezesem Głównego Urzędu Likwidacyjnego z dnia 25 listopada 1920 r. w przedmiocie rejestracji należności, przypadających Rzeczypospolitej od Niemiec z tytułu emerytur i zapomóg dla wojskowych ofiar wojny z b. armji rosyjskiej oraz osób, które były przez tych wojskowych utrzymywane (Monitor Polski Nr. 271 z 1920 r.), nie były zgłoszeniami, wymaganymi do uzyskania zaopatrzenia pieniężnego, ani na podstawie przepisów obowiązujących przed wejściem w życie niniejszej ustawy, ani na zasadzie niniejszej ustawy.

Art. 63. Wdowy i sieroty po inwalidach, wymienionych w art. 1 lit. c), które pobierały już z Skarbu Państwa Polskiego zaopatrzenie w dniu 1 maja 1921 r., na podstawie innych przepisów prawnych, dotychczas obowiązujących, które nie posiadają warunku, dotyczącego trwania związku małżeńskiego co najmniej jeden rok (art. 19 ust. 1), będą nadal korzystały z zaopatrzenia, jednakowoż według postanowień niniejszej ustawy.

Art. 64. Do ustalenia terminu, od którego przysługuje zaopatrzenie pieniężne na zasadzie przepisów ustawy z dnia 18 marca 1921 r. (Dz. U. R. P. Nr. 32, poz. 195), o ile to ustalenie nie nastąpiło do chwili wejścia w życie niniejszej ustawy, mają zastosowanie postanowienia art. 29.

Art. 65. Inwalidzi, którym prawo do zaopatrzenia pieniężnego przysługiwało już w chwili wejścia w życie niniejszej ustawy z powodu utraty co najmniej 15% zdolności zarobkowej w związku ze służbą wojskową, będą otrzymywali zaopatrzenie na zasadach niniejszej ustawy, chociaż nie odpowiadają warunkom, określonym w art. 10 pkt. 2 i 3. Inwalidom, którzy uzyskali skapitalizowanie renty przed wejściem w życie niniejszej ustawy i wskutek tego nie mają prawa do zaopatrzenia pieniężnego z niniejszej ustawy, jeżeli ich utrata zdolności zarobkowej wynosi co najmniej 45%, Minister Skarbu w wypadkach, zasługujących na uwzględnienie, może przyznać dodatek ciężkoposzkodowanych i pielęgnacyjny.

Art. 66. Upoważnia się Ministra Skarbu do umorzenia należności Skarbu Państwa:

1) z tytułu nadpłaconych kwot zaopatrzeń pieniężnych z ustawy z dnia 18 marca 1921 r. (Dz. U. R. P. Nr. 32, poz. 195) w okresie do dnia wejścia w życie niniejszej ustawy,

2) z tytułu nadpłaconych kwot w związku z zastosowaniem art. 12 ustawy z dnia 22 grudnia 1925 r. o środkach zapewnienia równowagi budżetowej, uchylonego rozporządzeniem Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 1 czerwca 1927 r. (Dz. U. R. P. Nr. 50, poz. 447).

Jednocześnie uchyla się paragraf 2 rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 27 grudnia 1924 r. (Dz. U. R. P. Nr. 115, poz. 1030), o ile odnosi się do świadczeń pieniężnych z ustawy z dnia 18 marca 1921 r. (Dz. U. R. P. Nr. 32, poz. 195); z dniem ogłoszenia niniejszej ustawy ulegają umorzeniu wszelkie pretensje, oparte na zastosowaniu do tych świadczeń przytoczonego przepisu rozporządzenia.

Art. 67. Ministrowi Skarbu przysługuje prawo:

1) zaokrąglenia kwoty zaopatrzenia, przysługującego z niniejszej ustawy, w ten sposób, aby kwota, przypadająca do wypłaty w jednostkach groszy, kończyła się na cyfry nie niższe od 5-ciu groszy;

2) zarządzenia przekazywania zaopatrzeń, nie przekraczających dla jednego uprawnionego miesięcznie kwoty 10 zł, zamiast miesięcznie — kwartalnie.

Art. 68. Osoby, które zgłoszą roszczenia do zaopatrzenia na zasadzie art. 29 niniejszej ustawy, mają prawo do zaopatrzenia w wymiarze, ustalonym niniejszą ustawą.

Art. 69. Upoważnia się Ministra Skarbu do przyznawania zaopatrzeń pieniężnych w wymiarze, przewidzianym dla inwalidy wojskowego, inwalidom, którzy doznali uszkodzenia zdrowia lub okaleczenia, powodującego utratę co najmniej 45% zdolności zarobkowej, na skutek udziału w oddziałach ukraińskich w walkach z Wojskiem Polskim w czasie od 1 listopada 1918 r. do 1 czerwca 1919 r., o ile są pozbawieni innych środków utrzymania, posiadają obywatelstwo polskie i wykazują się swoją lojalnością państwową. Termin zgłoszenia określi rozporządzenie Ministra Pracy i Opieki Społecznej i Ministra Skarbu. Rozporządzenie to określi również sposób zgłoszenia i władzę, powołaną do przyjmowania zgłoszeń.

Art. 70. W czasie od dnia 1 maja do 30 września 1932 r. zaopatrzenia pieniężne osób, uprawnionych z ustawy z dnia 18 marca 1921 r. (Dz. U. R. P. Nr. 32, poz. 195), a zamieszkałych w miejscowościach, zaliczonych do klasy B i C, z wyjątkiem inwalidów, z utratą co najmniej 45% zdolności zarobkowej, będą obniżone według normy, przewidzianej w art. 17 ust. 1 dla klasy miejscowości B.

Art. 71. Upoważnia się Radę Ministrów do podwyższania czasowo lub na stałe norm, wynikających z postanowień art. 17 niniejszej ustawy dla miejscowości klasy B i C.

Art. 72. Prawo do zaopatrzenia z niniejszej ustawy przysługuje również osobom, które w dniu 26 marca 1925 r. odpowiadały warunkom, określonym w art. 2 ustawy z dnia 3 marca 1925 r. (Dz. U. R. P. Nr. 30, poz. 209).

Art. 73. Ustawa niniejsza z dniem 1 października 1932 r. ma analogiczne zastosowanie w wypadkach, w których ustawa z dnia 18 marca 1921 r. (Dz.

U. R. P. Nr. 32, poz. 195) była w zupełności lub częściowo stosowana analogicznie do osób, uprawnionych do zaopatrzenia na zasadzie innych ustaw.

Art. 74. Orzecznictwo o zwrocie i potrąceniu rent i dodatków, pobranych nieprawnie, należy tylko do władz, powołanych do wymiaru zaopatrzenia pieniężnego, także w tych wypadkach, gdy inwalida utracił prawo do renty.

Instancją odwoławczą w tych sprawach jest Minister Skarbu.

Art. 75. Czasokres do wnoszenia odwołań od orzeczeń w sprawach, wynikających z tej ustawy, wynosi 60 dni.

Art. 76. Z chwilą wejścia w życie niniejszej ustawy tracą moc obowiązująca: ustawa z dnia 18 marca 1921 r. (Dz. U. R. P. Nr. 32, poz. 195), ustawa z dnia 4 sierpnia 1922 r. (Dz. U. R. P. Nr. 67, poz. 608), ustawa z dnia 12 lutego 1924 r. (Dz. U. R. P. Nr. 21, poz. 223), ustawa z dnia 3 marca 1925 r. (Dz. U. R. P. Nr. 30, poz. 209), rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 10 czerwca 1927 r. (Dz. U. R. P. Nr. 54, poz. 475), z dnia 7 października 1927 r. (Dz. U. R. P. Nr. 89, poz. 798) i z dnia 1 czerwca 1927 r. (Dz. U. R. P. Nr. 50, poz. 446), ustawa z dnia 7 marca 1929 r. (Dz. U. R. P. Nr. 23, poz. 229) i rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 3 grudnia 1930 r. (Dz. U. R. P. Nr. 86, poz. 665).

Art. 77. Wykonanie niniejszej ustawy porucza się Ministrowi Pracy i Opieki Społecznej i Ministrowi Skarbu w porozumieniu z Ministrem Sprawiedliwości, Ministrem Spraw Wojskowych, Ministrem Spraw Wewnętrznych, Ministrem Spraw Zagranicznych i Ministrem Reform Rolnych we właściwym każdemu z nich zakresie działania.

Art. 78. Ustawa niniejsza wchodzi w życie z dniem ogłoszenia.

Zaopatrzenia pieniężne z niniejszej ustawy z wyjątkiem, przewidzianym art. 61 w związku z art. 15, przysługują uprawnionym od dnia 1 października 1932 r.

Prezydent Rzeczypospolitej: *I. Mościcki*

Prezes Rady Ministrów: *A. Prystor*

Minister Pracy i Opieki Społecznej: *Hubicki*

Minister Skarbu: *Jan Piłsudski*

Minister Sprawiedliwości: *Czesław Michałowski*

Kierownik Ministerstwa Spraw Wojskowych: *Fabrycy*

Minister Spraw Wewnętrznych: *Bronisław Pieracki*

Minister Spraw Zagranicznych: *August Zaleski*

Minister Reform Rolnych: *Sew. Ludkiewicz*

Załącznik art. 17 ustawy o zaopatrzeniu inwalidzkim.

Myszków i Rokitno Szlacheckie w pow. zawierciańskim,

KLASA A.

Miasta powyżej 100.000 mieszkańców według danych spisu ludności z 1931 roku:

Warszawa, Bydgoszcz, Częstochowa, Katowice, Kraków, Lublin, Lwów, Łódź, Poznań, Sosnowiec i Wilno, nadto zaś miasta: Będzin, Biała (Małopolska), Bielsko, Borysław, Chrzanów, Cieszyn, Czeladź, Dąbrowa Górnicza, Drohobycz, Gdynia, Jaworzno, Królewska-Huta, Lubliniec, Nowy Sącz, Oświęcim, Pszczyna, Radom, Rybnik, Świętochłowice, Tarnowskie Góry, Wejherowo i Zawiercie.

Wszystkie miejscowości powiatów katowickiego i świętochłowickiego oraz

Zagórze w pow. będzińskim;

Czechowice i Dziedzice w powiecie bielskim; m. Skoczów w powiecie cieszyńskim;

Kalety i m. Woźniki w powiecie lublinieckim;

Bieruń Nowy, Imielin, Łaziska Dolne, Łaziska Górne, Łaziska Średnie, m. Mikołów, Murcki, Orzesze, Piotrowice, Podlesie i Tychy w pow. pszczyńskim;

Chwałowice, Czerwionka, Knurów, Niedobczyce, Niewiadom, Pszów, Radlin, Rydułtowy, m. Wodzisław i m. Żory w pow. rybnickim;

Radzionków w pow. tarnogórskim.

KLASA B.

Wszystkie miasta wojewódzkie i powiatowe, nie wymienione w klasie A, pozostałe miasta powyżej 3.000 mieszkańców według danych spisu ludności z 1931 r., wszystkie zdrojowiska i uzdrowiska, posiadające charakter użyteczności publicznej oraz wszystkie miejscowości pow. morskiego, nie zaliczone do klasy A;

Bobrowniki, Grodziec, Niwka i Olkusz - Siewierska w pow. będzińskim;

Jasienica, Jaworze, Mikuszowice, Stare Bielsko i Wapienica w pow. bielskim (woj. śląskie);

Ustroń w pow. cieszyńskim;

m. Bieruń Stary, Borowa Wieś, Goczałkowice Dolne, Goczałkowice Górne, Kamionka, Kosztowy, Krassowy, Łędziny, Mokre, Ornontowice, Panewnik, Paniowy, Śmiłowice, Stara Kuźnia, Wesoła i Wiry w pow. pszczyńskim;

Biertułtowy, Boguszowice, Brzezie nad Odrą, Czernica, Czuchów, Dębieńsko Stare, Dębieńsko Wielkie, Gierałtowice, Gorzyczki, Jankowice Rybnickie, Jastrzębie Dolne, Jastrzębie Górne, Jejkowice, Lubomia, Markłowice Dolne, Paniówki, Piece, Pietrzkowice, Popielów, Przyszowice, Skrzyszów, Szczygłowice, Wielopole, Wilchwa, Zamysłów i Zembrzydowice w pow. rybnickim.

Miejscowości w pow. tarnogórskim z wyjątkiem wymienionych w klasie A oraz z wyjątkiem miejscowości: Boruszowice, Brynica, Jędrysek, Mikoleska, Pniowiec, Repty Stare, Sowice, Truszczyce, Żyglin i Żyglinek Mały, zaliczonych do klasy C.

KLASA C.

Wszystkie pozostałe miejscowości.